

Gömöri Jenő és a Modern Könyvtár. 1910 júniusában egy sovány, lobogó hajú, az egyetem bölcsészkarára járó fiatalember, három kézirattal a kezében belépett egy pesti nyomdába. Talán még ő sem sejtette, hogy a következő évek egyik meghatározó könyvsorozatát indítja el ezzel.

Gömöri Jenő 1890 októberében született, tehát ekkoriban még húszéves sem volt. Természete- sen ő is a *Nyugat*, és a nyugatosok mozgalmának lázában égett:

„A Nyugat akkor már elvégezte volt egy részét az új irodalom úttörési munkájá- nak... [de] arra nem gondolt, hogy széles tömegekbe bocsássa le gyökereit; vagy talán a Nyugat nem tartotta lehetségesnek, hogy az exkluzivitásából való kilépése jelentő- sebb eredménnyel járhasson az új irodalomra, az új írókra és a közönségre nézve.”¹

Mi lehet egy új könyvsorozat célja? A borítófedelek hátlapján így fogalmazta meg: „A modern magyar irodalom és a világirodalom kiváló irodalmi, művészeti és tudományos alkotásainak meg- ismertetése és népszerűsítése.” Ám ez még kevés, ez bármelyik sorozat mottója is lehetne. A to- vábbi cél: „Új kultúra megteremtése Magyarországon, különösen azok között, akik a mai gazdasági viszonyok áldatlan, de természetes következményeképp nem részesülhetnek a kultúra ezerféle gyönyöreiben.”

A sorozat indítása persze nem ment egyszerűen. Gömöri több budapesti kiadóval is tárgyalt, de egyik sem vállalkozott a munkára. Összeszedett tehát 400 koronát, és ezen a pénzen kinyomatta a Thököly úti Jókai-nyomdában a „Modern Könyvtár” első három füzetét. Kiadóként – Gömöri kérésére – a főbizományos, Sziklai Jenő neve szerepelt. Egy-egy füzet ára 40 fillér volt. Az indu- lást megkönnyítette az a tény, hogy mindhárom szerző lemondott a honoráriumról.² A három mű sorrendben a következő volt: Thomas Mann: *A boldogság akarása* (hat novella Gömöri saját for- dításában, Mann a megjelenés előtt két hónappal, áprilisban engedélyezte a kiadást³), Pikler Gyula: *A lelki élet alaptörvényei. Az eszmélet helye a természetben* (még abban az évben 2. kiadása is volt), Kosztolányi Dezső: *A szegény kisgyermek panasza* (csak ebben a sorozatban három kiadást is megért, szerzőjének ez hozta meg az országos sikert).

A sorozat gyorsan népszerű lett az olvasóközönség, de az írók körében is. Fenyő Miksa így ír Hatvany Lajosnak június 14-én:

„... én már fél év előtt megpendítettem egy új »Magyar Könyvtár« elvét. Próbál- tam összeállítani egy sorozatot, és egész szép volt; kiszámítottam, hogy kellő befek- tetéssel⁴ jól jövedelmező vállalat volna. Ellenben jött egy Gömöri nevű úr, aki ezt megcsinálja (vagy legalábbis megcsinálni igyekszik), egymás után szerez a Nyugat íróitól könyveket s nekünk a legnagyobb nehézségekbe kerül, hogy őket e vállalatot visszatartsuk.”⁵

A siker láttán persze már több kiadó is jelentkezett, hogy hajlandók átvenni a sorozat megje- lentetését. Nyilvánvaló volt, hogy Gömörinek nincs pénze tovább kiadni, ezért valóban csak „át- adásról” és nem eladásról volt szó. A tulajdonjog így a Politzer Zsigmond és Fia könyvkereskedő és kiadóvállalathoz került, de természetesen a szerkesztő továbbra is Gömöri maradt. Kb. egy évig maradt e cégnél a „Modern Könyvtár”, ekkor Politzer eladta az Athenaeumnak, amely minden-

¹ GÖMÖRI Jenő Tamás: *Emlékezés a „Modern Könyvtár”-ra.* = *Literatura* 1937. szept. 15. 328–329.

² SILFEN János: *A bécsi emigrációs könyvkiadás történetéből* (Az „Új Modern Könyvtár”). = *MKsz* 1965. 4. sz. 341–344.

³ KOVÁCS Béla: „Egy Gömöri nevű úr...” = *Élet és Irodalom* 1975. 16. sz. 2.

⁴ Később közli is az összeget: 25–30 000 K.

⁵ *Levelek Hatvany Lajoshoz.* Bp. 1967. 92.

áron át akarta venni ezt az igen népszerű sorozatot, amelynek 1911 decemberében már a 100. füzet jelelt meg.

Közben a *Nyugat* is megindította saját sorozatát „Nyugat Könyvtár” néven, amelynek 37 száma jelent meg. Ám a rivális sorozat sikerét nem tudták elérni. „A Modern Könyvtárban egyik füzet szemetesebb a másikinál, de nagyon sok füzettel jönnek és ez az előnyük” – írja Fenyő Miksa 1911. március 4-én Hatvanyinak nem is titkolt irigységgel.⁶ Nem csoda, hogy még abban az évben, 1911-ben el is adták az egészet az Athenaeumnak, amely így megszabadult a konkurenciától. Egy másik jól ismert sorozat, az 1912 őszén induló „Tevan Könyvtár” is nyilvánvalóan a „Modern Könyvtár” hatására keletkezett. Tevan Andor Karinthy Frigyesnek 100 példányonként 100 koronát ajánlott fel (tehát a szokásos 3000 példányért 300-at), és ezzel a kiadás jogát egyszer s mindenkorra megszerezte. Hozzátette még, hogy tudomása szerint az Athenaeum is így veszi a kéziratokat a „Modern Könyvtár” számára.⁷

A sorozat első három száma zöld színű fedőlappal jelent meg, amelyet Seyfert Ottó tervezett. A Politzernél a füzetek új, szürkés színű borítót és új belső könyvdíszeket kaptak Kozma Lajos révén: középen egy fekete körben szerepelt pirossal a szerző és a cím. A 30. számtól kezdve megint új fedőlappal jelent meg a sorozat (szintén Kozma munkája): a borító felét betöltő piros M és K betűk, valamint a feketével szedett szerkesztői név – ez lett a jellegzetes „Modern Könyvtár”-fedőlap. Az *Így írtok ti* című Karinthy-kötetnél a kisebbre vett két betű mellett hosszúkás rajz is található: magasra rakott könyvoszlopon (25 darab: Karinthy ekkor volt 25 éves – véletlen?) ül az „ifjú titán”...

Később az Athenaeum már az egészet betöltő rajzot is alkalmazott a fedőlapokon (pl. Szilágyi Géza: *Ez Pest!* címmel megjelent karcolatainál), pár év múlva viszont egyfajta „klasszicista” stílust vezetett be: a szövegek mellett csak a kiadó emblémája volt látható a borítókon. 1919-ben pedig egy pénzérme nagyságú embléma (piros alapon fehér A betű, körötte a M.K. felirat) volt a borítólapon, de ezen túl sehohsem szerepelt a sorozat neve, sem a szerkesztője.

Milyen szerzőket adott ki tulajdonképpen a „Modern Könyvtár”? Gömöri a következőket sorolja fel visszaemlékezésében:

„Kosztolányit, Karinthyt, Chohnokyt, Csáth Gézát, Miklós Jenőt, Somlyó Zoltánt, Szilágyi Gézát, Révész Bélát, Színi Gyulát, Krúdyt, Kaffka Margitot, Nagy Endrét, Ritoók Emmát, Lányi Viktort, Relle Pált, Lázár Miklóst, Nagy Lajost, Gellért Oszkárt, Rédey Tivadart, Füst Milánt, Bíró Lajost, Reinitz Ady-dalait stb. Ugyancsak először hozta, részben népszerűsítette Maeterlincket, Strindberget, Gorkijt, Tolsztojt, Nietzsche-t, Gauguint, Ostwaldot, Henry George-ot, Bergsont, Jacob Wassermannt, Karin Michaelist, Stendhált, Wedekindet, Ibsent, Shaw-t, Gerhart Hauptmannt, Dosztojevszkijt, Lagerlöföt, Anatole France-ot, Balzacot, Romain Rolland-t, Rabindranath Tagorét, Kuprint, Hildebrandot, Hartlebent, Nansent, Upton Sinclaire-t, H. G. Wellset, Papinit, Knut Hamsunt, Herrmann Bangot, Jules Renard-t, Emile Boutroux-t, Schnitzlert, Gottfried Kellert, Carducci-t stb.”⁸

Gömöri egyik kedvenc írója volt Ibsen, „a tizenkilencedik század lelkiismerete”. Célja volt a szerző minden művének megjelentetése. Erről a következőket írta 1910 karácsonyán a *Rosmersholm* című dráma (M.K. 24–25.) előszavaként:

⁶ Uo. 116.

⁷ *Tevan Andor levelesládájából*. Bp. 1988. 67.

⁸ GÖMÖRI: uo.

II. kiadás

MODERN
KÖNYVTÁR
SZERKESZTI GÖMÖRI JENŐ

BUDAPEST · 1910 · KIADJA ·
POLITZER ZSIGMOND · ÉS · FIA
EGYES · SZÁM · ÁRA · 40 · FILLÉR

„A *Teljes Magyar Ibsen* előbb kötetenként fog megjelenni a *Modern Könyvtár*-ban – mindenekelőtt a tizenkét társadalmi és a három filozófiai dráma – a kötetenkénti megjelenés után pedig önállóan, nagy kötetekben – egy kötetben négy dráma – mint a *Teljes Magyar Ibsen*. A *Modern Könyvtár* kötetei során fog megjelenni a magam nagyobb tanulmánya Ibsenről és műveiről, amely, kimerítőbb életrajzzal együtt a *Teljes Magyar Ibsen* élére fog kerülni. Azonkívül beléje fog kerülni Ibsen költeményeinek, beszédeinek és leveleinek is egy válogatott gyűjteménye.”

Ez a nagyszabású terv – csak terv maradt. Nem csoda, a fiatal és lelkes Gömöri tele volt tervekkel. Ezeket közli is a borítófedeleken (pl. a Pikler-könyv 2. kiadásán), ahol láthatjuk azt is, hogy a mintegy 89 címből 16 darabot Gömöri írta, vagy fordította. Pl. Schnitzler *Mici grófnőjét*, vagy *A vitéz Cassian* című bábjátékát – ez utóbbit majd Karinthy fordítja le *Bátor Kasszián* címmel 1912-ben. Már szerepel a tervezetben az *Így írtok ti* is *Karikaturák* munkacímmel. Ugyancsak Karinthyra várt volna Multatuli *Szerelmes levelek*, illetve Poe *Különös novellák* című kötetének lefordítása! Ligeti Ernő Whitmant fordított volna *Fülevelek* címmel, Kuthy Sándor pedig Stendhalt. Szintén több címtervnél szerepel Fogarasi Béla neve: előszót ír a Pikler-könyvhöz (részben fordította is az eredetileg németül megtartott előadást), a *Kelet Népében* dicséri a sorozatot, önálló munkát is tervez Bergsonról stb. Ekkoriban ő is diák, Pikler Gyula tanítványa – valószínűleg az egyetemről ismerték egymást Gömörivel.

Már többször is említettem az *Így írtok ti*, amely hatalmas könyvsiker volt, négy kiadásban, 30–35000 példányban jelent meg, s Karinthy állítólag ezer koronát kapott érte összesen.⁹ De szerepel a sorozat címe a Kosztolányi-paródiában is: a verseskönyv „harmincnyolcadik kiadása megjelent a »Modern Könyvtár« huszonkétezredik számában.” Egyébként Gömöri szerkesztése alatt hét Karinthy-könyvecske jelent meg a sorozatban.

Nagy Lajos így ír önéletrajzában *Az asszony, a szeretője meg a férje* című kötetéről, amely négy elbeszélést tartalmazott:

„Első kis novellás könyvem 1911-ben jelent meg a *Modern Könyvtár* című sorozatban. Kis könyv volt, ötvenegy oldalas. Száz korona honoráriumot kaptam érte. Nevetségesen kis összeg. Nem tudtam beletekinteni a könyvkiadás üzleti rejtelmibe, így ma se tudom megállapítani, hogy akkor 1911-ben, nem volt-e az író művének ilyen díjazása kiuzsorázás. De az a gyanúm, hogy tisztességes kalkuláció alapján sem fizethetett volna többet a kiadóvállalat, az Athenaeum.”¹⁰

Egyáltalán nem ez volt viszont a véleménye 1919-ben, amikor a „Hogyan fizette a tőkés társadalom az íróit?” című cikkében bizony felháborodik a „*Modern Könyvtár*” (és a „*Tevan Könyvtár*”) száz koronáján...¹¹

A sorozaton belül egyfajta „alsorozatok” is léteztek. Pl. Kosztolányi említett versei (M.K. 2.) mint a „Magyar költők I.” jelent meg, Peterdi Andor: *A sátor alatt* című kötete (M.K. 10.) pedig mint „Magyar költők II.” Az egyíves füzetek egy része természetesen összevont számként jelent meg, amelyek számonként csak 20 fillérral kerültek többre.

A „*Modern Könyvtár*” további célja volt a már említetteken kívül, hogy a megismertese a magyar irodalmat és írókat külföldön is. Gömöri tervezte az itt megjelent magyar szerzők munkáit a világnyelveken – főként természetesen németül – is kiadni.

⁹ SZALAY Károly: *Karinthy Frigyes*. Bp. 1961. 26.

¹⁰ NAGY Lajos: *A lázadó ember*. In: *Nagy Lajos válogatott művei*. Bp. 1973. 441.

¹¹ Uo. 1325.

A háború és a forradalmak után az Athenaeum (nem túl nagy lendülettel) még 1922-ig folytatta a sorozat kiadását, de ekkor már Gömöri nélkül: ő 1919-ben Pozsonyba, később Bécsbe emigrált. Először folyóiratot adott ki *Tűz* címmel,¹² majd megkezdte az „Új Modern Könyvtár” kiadását.¹³ Ebből öt kötetben kilenc szám jelent meg. Az egyes szám 90 magyar koronába került, de a hátlapon 14 különböző pénznemben adta meg az árakat: nemcsak az utódállamokéban, hanem pl. spanyol pezetában stb. is. A sorozat mindvégig pénzhiánnyal küzdött, ezért Gömöri kénytelen volt a hátsó borító belső felén hirdetéseket közölni. Mivel azonban az „Új Modern Könyvtár”-t (Heinrich Mann és Hatvany Lajos művei miatt) Magyarországról kitiltották, így éppen a legnagyobb, a hazai vásárlóközönséghez nem jutott el.

Gömöri később hazatért, és feleségével, Jaczkó Olgával közösen írtak egy háromrészes regényt *Ítéletidő* címmel. 1944-ben pedig a *Lélek zeng az ūrben* című verseskötetét a cenzúra nem engedte kiadni.¹⁴ 1945 után is megjelent még néhány műve, de 1948 után elhallgatott. 1967-ben halt meg.

BÁLINT GÁBOR

¹² SÁNDOR László: *A Tűz évfordulójára*. = Magyar Nemzet 1981. dec. 13. 10.

¹³ Lásd 2. számú jegyzet.

¹⁴ MARKOVITS Györgyi: „A gróf ūr” és a cenzúra. = MKsz 1969. 4. sz. 397–398.